

Vzroki in posledice ujme 18. septembra 2007

✍ in 📷 Blaž Komac

Uvod

Osrednjo in vzhodno Slovenijo je 18. septembra 2007 prizadela ujma, ki si jo bomo najbolj zapomnili po škodi v Železnikih, čeprav je bilo prizadetih več območij v Sloveniji. Po vsakem takem pojavu ljudje pripovedujejo, da niti najstarejši prebivalci določenega naselja ne pomnijo česa podobnega. Toda raziskava, ki so jo leta 2000 naredili v Nemčiji, je pokazala, da se je poplav izpred desetih let (torej iz leta 1990) spomnila približno polovica vprašanih, manj kot četrtina se je spomnila poplav izpred dvajsetih let, poplave izpred štiridesetih let (iz leta 1960) pa so ostale le v spominu manj kot desetine vprašanih. Komaj dva odstotka vprašanih sta se spominjala poplav iz leta 1924. Do podobnih rezultatov bi verjetno prišli tudi pri nas. Kdo bi rekel, da so v zadnjem stoletju tovrstne ujme prizadele večji ali manjši del Slovenije povprečno na vsaka tri leta?

Ujmo septembra 2007 si bomo najbolj zapomnili po posledicah v Železnikih.

Poglavitni vzroki

Kakor pri večini naravnih nesreč moramo tudi pri hudourniških poplavah razlikovati naravne in antropogene vzroke. Poglavitni vzrok za obilne padavine v osrednji in vzhodni Sloveniji so bili izredno močni jugozahodni vetrovi, s katerimi so pred prihodom hladne fronte dotekale tople in vlažne ter zato nestabilne zračne gmote. Ob grebenih Cerkljanskega in Škofjeloškega hribovja so se hitro dvigale in ohlajale, nastopila je kondenzacija, nastale so orografske padavine v obliki dolgotrajnih nalivov z veliko intenziteto padavin. Zanimiv je zapis iz Slovenskega naroda (30. septembra 1926) ob poplavah v osrednji Sloveniji septembra 1926, ki pravi, da so »oblaki, ki so povzročili vremensko katastrofo v naših krajih, prišli z Jadranskega morja ter prodirali proti severu, kjer so skušali najti med Triglavom in Snežnikom nasilen prehod preko visokih gora na Kranjsko, Štajersko in dalje v smeri proti Panonski ravnini na Madžarskem«. Vzrok za tolikšne posledice ujme pa je tudi poseganje človeka na nevarna območja, kjer ga ogrožajo naravni procesi.

Posledice

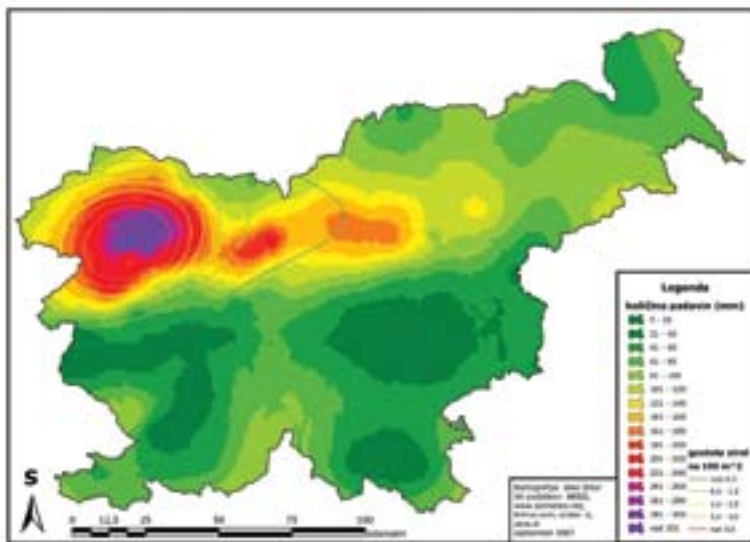
Po podatkih Agencije Republike Slovenije za okolje je med 8. in 22. uro v Bohinju ter v Cerkljanskem in Škofjeloškem hribovju padlo med 250 in 350 l/m² padavin. Močno je deževalo tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah, kjer so izmerili 100–200 l/m²

padavin. Količina padavin ob takšnih razmerah je najvišja na vzpetinah, vendar imamo le neuradne podatke: na Črni prsti so izmerili 484 l/m² padavin. Padavine so v Lescah, Davči in na Brniku dosegle povratno dobo 250 let oziroma v Ljubljani 200 let ter 100 let v Zgornjih Bitnjah in na Rogli.

Prve padavine so v zahodni Sloveniji nastopile ob šestih zjutraj, ob osmih pa je nastopil prvi val neviht, ki mu je sledil drugi ob trinajstih. Narasli so hudourniki v dolini Bače ter v Cerkljanskem in Škofjeloškem hribovju. Močno in hitro so se povečali pretoki rek, zato so poplave ponekod nastopile že v manj kot uri. Gladina Selške Sore je v pol ure narasla za dva metra, voda pa je potem pritekala v valovih, ki so imeli rušilno moč. Nastajali so ob

V dolini Davče je ujma popolnoma odnesla ali zasula cesto, kar se je zgodilo že ob poplavih leta 1990.

Količina padavin in gostota udarov strel 18. 9. 2007 v Republiki Sloveniji, avtor zemljevida: Jaka Ortar

prebojih pregrad, ki so za mostovi ob pritokih Selške Sore ustvarile prava jezera.

Sredi dneva so narasli potoki in hudourniki v porečju Selške Sore in v Idrijsko-Cerkljanskem hribovju. Poleg Selške Sore so še Sopota, Tržiška Bistrica in Nevljica imele stoletno povratno dobo pretokov, več kot petdesetletne povratne dobe pretokov so imele Dravinja, Savinja, Ložnica in Cerknjiščica, poplavljalje pa so tudi Sava, Paka, Dreta, Pšata ter Bača, Rača, Bolska, Hudinja, Voglajna, Ložnica in Mirna.

V Sloveniji se zemeljski plazovi prožijo že pri padavinah z intenzivnostjo med 100 in 150 mm v 24 urah, ob ujmi 18. septembra 2007 pa je ponekod v manj kot uri padlo 80 mm. Predvsem v vzhodni Sloveniji je nastalo več kot 400 zemeljskih plazov, ki so ogrozili skoraj 30 stavb. Deževati je nehalo šele zvečer. Ujma je vzela šest življenj, zato jo lahko uvrstimo med največje naravne nesreče v Sloveniji. Nastala je velika gmotna škoda. Poškodovanih je bilo približno 4320 stanovanjskih stavb in skoraj 980 gospodarskih objektov ter več kot 60 javnih zgradb in 190 podjetij. Poškodovanih je bilo 1900 kilometrov cest in 147 mostov, uničeni so bili male hidroelektrarne, električni vodi in več kot 150 vozil. Velik medijski odmev je doživelo uničenje partizanske bolnišnice Franja. Poplave so uničile 48 zajetij pitne vode in 17 kilometrov vodovodnih

omrežij. Povzročile so veliko onesnaženje, saj so iztekale kemikalije (Domel) in kurilno olje iz prevrnjenih cistern v kletih hiš, poškodovana je bila kanalizacija.

V dolini Bače so zemeljski plazovi in hudourniški nanosi zaprli več cest. Pod vodo je bilo središče Cerknega. V Železnikih je bilo poplavljenih prek 500 objektov in vsa večja podjetja (Niko, Alples, Alpmetal in Domel). Sorica, Davča, Zali Log, Martinj Vrh in Osojnik so bili odrezani od sveta. Velika škoda je nastala tudi v Kropi. V občini Radovljica je bilo poplavljenih več kot 500 objektov ter poškodovanih več mostov in 10 kilometrov cest. V Bohinju so vode zalile

več kot sto objektov ter poškodovale 50 kilometrov cest in 110 kilometrov gozdnih poti. Zaradi plazu je bil prekinjen cestni in železniški promet med Bledom in Bohinjem v dolini Save, prav tako tudi povezava prek Pokljuke. Zaprta je bila cesta skozi Tuhinjsko dolino, kjer je bilo poplavljenih 50 stavb. Voda je zalila tudi stavbe v Mostah pri Komendi. V občini Celje je bilo poplavljenih okoli 600 objektov, v Podgorju pri Braslovčah pa je zemeljski plaz vzel dve življenji. V občini Gornji Grad je bilo poplavljenih 70 stavb in porušeni dvanajst mostov. Poplave so prizadele tudi občino Nazarje, kjer je bilo poplavljenih 400 stavb, zemeljski plaz pa ogroža naselje Potok. V občini Laško je bilo poplavljenih okoli 100 stavb, med drugim tudi kulturni center v Laškem. Pri Rečici ob Savinji je narasla voda spodkopala stanovanjsko hišo in poplavela okoli 60 stavb, prav tako 130 v okolici Vranskega. Na Savinjskem so vode porušile ali poškodovale 47 jezov in visokovodne nasipe. V okolici Slovenske Bistrice je bilo poplavljenih 50 stavb, poplave pa so povzročale težave tudi v občinah Oplotnica, Poljčane in Makole. Voda je težave povzročila tudi v Hrastniku, v Krškem in Brežicah pa je škoda nastala predvsem v kmetijstvu. Zaradi visokega pretoka Save sta nehali obratovati hidroelektrarni Boštanj in Vrhovo.

Pri odpravi posledic so pomagali vojaki, gasilci, skavti in drugi prostovoljci.

Odprava posledic

Ker je škoda preseгла 200 milijonov evrov ali 0,3 % načrtovanih prihodkov državnega proračuna, je vlada ukrepala v skladu z Zakonom o odpravi posledic naravnih nesreč. Ker pa je škoda preseгла tudi 0,6 % BDP, je država pripravila vlogo za nadomestilo škode iz evropskega solidarnostnega sklada. Sprejet je bil načrt nujnih interventnih sanacijskih ukrepov, za katera so zagotovili sredstva v višini šest milijonov evrov. Pri odpravljanju posledic je pomagalo več kot 5000 gasilcev, 1000 reševalcev ter več sto vojakov, skavtov in drugih organiziranih skupin prostovoljcev.

V prvi fazi je bila najpomembnejša zagotovitev delovanja sistemov za oskrbo in nemoteno življenje ljudi. Poskrbeti je bilo treba za namestitve za dvajset družin. Pomembno je bilo tudi zagotavljanje delovanja javnih zavodov. Naslednja faza bo sanacija, ki bo temeljila na razvrstitvi stavb v pet razredov glede na stopnjo poškodovanosti. Posebno pozornost bo treba nameniti spomeniško zaščitenim objektom v Železnikih, Kropi in Cerknem. Za urejanje voda, zagotovitev nemotenega delovanja infrastrukturnih sistemov,časno namestitve izseljenih prebivalcev, izvedbo geotehničnih ukrepov in sanacijske ukrepe pri poškodova-

Ob ujmi so se na strmem pobočju pri Železnikih sprožili štirje usadi v psevdoziljskih plasteh iz skrilavih glinavcev, peščenjakov in tufov.

nih stanovanjskih objektih bo potrebnih več kot dvanajst milijonov evrov.

Sklep

Kljub odlični pripravljenosti intervencijskih sil se je v Sloveniji pri skoraj vseh večjih naravnih nesrečah izkazalo, da je največja pomanjkljivost ravno neupoštevanje naravnih dejavnikov pri načrtovanju ustrezne rabe prostora. Zato za sanacijo porabimo veliko več sredstev, kot bi jih za preventivne ukrepe. Med najpomembnejšimi vzroki za takšne razmere sta gotovo naša velika prilagodljivost in pozabljivost. Človek lahko s sodobnimi sredstvi do določene mere spremeni naravne razmere sebi v prid, s tem pa ustvari lažen občutek popolne varnosti.

Po ujmi leta 1990 smo ugotovili, da so bili najbolj prizadete stavbe, ki so bile zgrajene na nevarnih lokacijah. Večina je bila iz novejšega časa, saj so predniki pri gradnji upoštevali naravne razmere ter z izjemo mlinov in žag

niso gradili ob hudournikih kot današnji naseljenci. Da smo slabi učenci zgodovine, priča okrožnica velikega župana Ljubljanske št. 825, izdana 3. 11. 1926 po septembrskih poplavih leta 1926, z opozorilom, »*naj ne izdajajo gradbenih dovoljenj za hiše in druge zgradbe v območju hudournikov, kjer bi mogle biti ogrožene od velike povodnji ...*«

Hudourniške poplave so v Sloveniji povsem običajen in zelo pogost naravni proces, zato je odveč iskati krivca in prelagati odgovornost na aktualne oblastnike ali vsega krive podnebne spremembe. V nenehno se spreminjajočem okolju se moramo ljudje do najvišje možne mere prilagoditi naravnim razmeram. Pri načrtovanju rabe prostora bi morali bolj upoštevati naravne procese, kar so v veliki meri počeli naši predniki. To pa je težko za družbo, ki je navajena naravo obvladati s tehničnimi sredstvi. Tokratna ujma je pokazala, da so nekateri naravni pojavi preprosto prehitri in preobsežni, da bi jih preprečili. ◉